

SELİM İLERİ’NİN AYNALI DOLABA İKİ EL REVOLVER
ROMANINDA NAHİT SİRRI ÖRİK YANSIMALARI*

Yusuf ÇOPUR**

ÖZET

Selim İleri, çağdaş Türk edebiyatının yaşayan en büyük kıymetlerinden biridir. O, ölmüş, unutulmuş bir edebiyata hayat vererek, geçmişle gelecek arasında bir köprü kurma gayretindedir. Hatırlama, duygudaşlık, benzeşim, kader birliği olmak üzere birçok izlekle eserlerinde Türk edebiyatının hemen her dönemine ait yazar ve eserlere göndermelerde bulunur. Selim İleri, edebi eserler üzerinde değişiklikler yaparak yeni bir eser üretme fikrini başarıyla uygular.

Bu makalede Selim İleri tarafından yeniden yazma, dönüştürme yoluyla Cemil Şevket Bey Aynalı Dolaba İki El Revolver romanına Nahit Sırrı Örik’in ve eserlerinin yansıtılması metinlerarası inceleme yöntemleri temel alınarak incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler

Selim İleri, metinlerarasılık, gönderme, postmodernizm, yeniden yazma, yeni Türk edebiyatı, Nahit Sırrı Örik.

Giriş

Selim İleri, hemen her eserinde onlarca yazara, esere, döneme gönderme yapar. Bu göndermeler elbette bir okuma serüveninin neticesinde oluşan birikimin eseridir. Zira Selim İleri, yazarlığı kadar çok iyi bir okurdur da. O, gerek Türk gerekse dünya edebiyatının hemen her alanında verilmiş belli başlı eserlerini okumuştur. Bunu, romanlarından, öykülerinden, inceleme yazılarından anlayabiliriz. *Yazarın okuduğu ilk romanın, Muazzez Tahsin Berkant’ın Yılların Ardından adlı eseri olması ilginçtir. Bilindiği gibi, İleri; Kerime Nadir, Ethem İzzet Benice gibi popüler romancıların duyarlıklarından etkilenmiş, eserlerinde bu tür popüler romanların duyarlıklarını, -elbette popüler romanlarda*

* Makalenin Geliş Tarihi: 27.03.2016 / Kabul Tarihi: 02.09.2016

** Dr., copuryusuf@hotmail.com.

olmayan bir edebilik düzeyi kazandırmak suretiyle- roman ve öykülerinde yansıtmaya çalışmıştır. İleri'nin Ölünceye Kadar Seninim romanı da Kerime Nadir'in hayatından, somut kişiliğinden izler taşır. Yazar, Muazzez Tahsin Berkant'ın Yılların Ardından adlı eseriyle başlayan bu "popüler roman" okuma sevdasını, hayatı boyunca sürdürür.¹

Onun okur yönünü irdelemeden yapılacak metinlerarasılık çalışmaları eksik kalacaktır. Hürriyet Gösteri dergisinde yapılan ve "Okumanın İlk Basamağı: Hafif Romanlar" başlığını taşıyan dosyaya verdiği cevapta kendisini etkileyen popüler romancılar arasında, Güzide Sabri, Muazzez Tahsin Berkant, Mebrure Sami, Şükûfe Nihal, Kerime Nadir, Burhan Cahit, Mahmut Yesari gibi yazarlar yer almaktadır.²

Bir edebî metinde bulunan başka metinlere ait öğeler metinlerarasılık kavramı altında incelenmektedir. Her bir metnin yapısında metinlerarasılığın bulunması şart değildir. Bu durum, yazarın vermek istediği mesaja ve seçtiği anlatım tarzına bağlı olarak ortaya çıkar. Alıntı metin ile esas metindeki olay örgüsü ve kullanılan dilin özellikleri, bir uyum oluşturarak, yazara anlatmak istediği konuyu daha da geniş ve etkili bir biçimde ifade edebilme imkânı verir. Edebi metinlerdeki metinlerarasılık farklı şekillerde ortaya çıkmaktadır. Esas metinde kullanılan alıntı metin veya alıntı metnin daha küçük bir unsuru, yazarın tercihiine göre esas metnin farklı yerlerinde kullanılabilir.

Metinlerarası okuma, iki ya da daha çok metin arasında bağlantı kurmaktır. Metinlerarası okuma, iki ya da daha çok metni anlam kurmak için işe koşmaktır. Bir diğer ifadeyle, okuma esnasında geçmiş ve gelecekle bağlantı kurmaktır.

Her edebi metin, yaratıldığı kültürel ortamın bir ürünüdür. Böylece, her bir metnin gerek kendinden önce gerek sonraki metinleri etkilediği/etkileyeceği tamamen ya da kısmen de olsa bir tür malzeme olduğu/olacağı bellidir. Öncül metnin içinde yer alan açık veya örtük göndermeler/iletiler/kodlar, metinler arasında bir ilişki kurulmasına aracılık ederler. Metinler

¹ Abdullah Harmancı, *Selim İleri'nin Edebi Kişiliği ve Öykücülüğü*, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2006, s. 30.

² "Aşk ve Sevdâ Romanları", Hürriyet Gösteri, S. 19, Haziran 1982, s. 63-64.

arasında ilişki kurmaya sadece metinlerarası benzerlikler değil aynı zamanda metinlerarası yakınlık, karşıtlık, öykünme gibi teknikler de destek sağlar.³

Metinlerarası okumada dikkat edilecek önemli hususlardan biri bu okumayı yaparken kullanılacak işaretleme yöntemlerini metne doğru uygulayabilmektir. Bu yöntemlerden en çok kullanılanları şunlardır:

Gönderge: “Gönderge” bir metinden alıntı yapmadan okurunu doğrudan başka bir metne gönderir. Gönderge ve alıntılar açık ya da kapalı biçimde kendini göstermektedir. Varlığını belli etmeyen kişisel birikim ve çaba ile algılanabilen göndergeler “anıştırma” olarak tanımlanmaktadır.⁴

Gönderge, metin içerisinde yapıtın başlığını ya da yazarın adını anarak yapılan metinlerarası bir durumdur. Yapıtın bağlamına göre göndergeye de belirli bir anlam yüklenir.⁵ Söz konusu anlam, gönderme yapılan metnin ya da yazarın belirli ve öne çıkan bir özelliği ile ilgili olabilir ve üretilen metnin içerisine bağlama uyum sağlayacak biçimde yerleştirilir. İncelenen romanlarda, gönderge yoluyla oluşturulan metinlerarası görünümlerin çok yoğun olarak karşımıza çıkması, romanların anlam evreninin genişliği hakkında yorum yapmamızı sağlamaktadır.

Anıştırma: Metinlerarasılığın bir başka biçimi olan anıştırma, anıştırılan metin ile (yani göndergemetin, ancak kapalı bir gönderge), anıştırma yapan metin arasında bir “söyleşim”i gerektirir. Varlığını dışarıdan bildirecek, belirtecek bir dış bildiri dizgesi olmayan anıştırmada söylenmesi gereken şey, açıkça belirtilmeden ima edilir. Bu doğrultuda anıştırma alıntıdan ayrı olarak bir düşüncüyü ifade eder.⁶ İnceleme konusu kitaplarda yer alan anıştırma öğelerini iki ana grupta incelemek mümkündür. Bunlardan ilki yazarın kendi kitaplarına yönelik gerçekleştirdiği anıştırmalar, ikincisi ise yazarın diğer kitaplara yönelik gerçekleştirdiği anıştırmalardır.

Anıştırma, kavranması için bir sözce ile yansılarını gönderdiği bir başka sözce arasında belli bir algılamayı zorunlu kılarak okurun belleğine seslenir. Bir şeyi doğrudan anmadan belirten bu yöntem bu yönüyle göndergeden

³ Dilek Tüfekçi Can, *e-Journal of New World Sciences Academy*, 2011, Volume: 6, Number: 2, ArticleNumber: 4C0089, ISSN:1306-3111.

⁴ Kubilay Aktulum, *Metinlerarası İlişkiler*, Öteki Yayınevi, Ankara 2000, s.102, 112.

⁵ Kubilay Aktulum, *a.g.e.*, s. 94-115.

⁶ Kubilay Aktulum, *a.g.e.*, s. 94-115.

ayrılır. Anıştırma hatırlatılmak istenen kelimelerin benzerini veya onları hatırlatacak eş anlamlılarını veya yazarca anıştırılacak, onun herkesçe bilinen bir özelliğini ifade ederek yapılır. İncelediğimiz kitaplarda Selim İleri'nin Abdülhak Şinasi Hisar'ın hatıralarla ve elbette geçmişle olan bağını ve geçmişe olan özlemini dikkate alarak onun için "Geçmiş Zaman Yazarı" demesi bu hususa örnek olarak gösterilebilir.

Alıntılama: Metinlerarası yöntemlerden biri olan alıntı işleminde amaç bir düşüncüyü açıklamak veya kanıtlamaktır. "Bir metnin başka bir metinde sözcüğü sözcüğüne yinelenmesi işlemi"⁷ olarak tanımlanan bu yöntemde Aktulum, alıntıya açıklık katanın iki temel tipografik unsurun ayraç ve italik yazı olduğunu belirterek alıntının, bulunduğu metin içerisindeki konumunu belirtmektedir.

"Alıntı", metinlerarası ilişkinin en belirtgesel biçimidir. Bir metnin başka bir metin içindeki varlığının en somut biçimde görüldüğü alıntılarda başka bir metne ait bir kesit yeni bir metne sokularak ona yeni bir anlam yüklenmektedir. Romanda alıntının çeşitli işlevleri olabilir. Başka yapıtlara ait roman kişiler, alıntılar yolu ile yeni roman bağlamına taşınarak öteki roman kişileri ile birlikte romanın parçası olmaktadır.

Alıntı öğeleri, bir metnin kendinden önce üretilmiş bir başka metnin parçaları üzerinde herhangi bir işlem (düzeltme, biçim değiştirme vb.) yapmadan okura sunulmaktadır. Bir metnin başka metinlere gönderme yapması ya da oradaki bir kurguyu, karakteri ya da çatışmayı yeniden üreterek model alması, metne teknik olarak bir zenginleştirme etkisi getirmektedir.

Alıntıların, yalnızca başka bir yazarın yapıtında ayraçlarla belirtilerek ya da italik yazı kullanılarak yapıldığını, yazarın kendi yapıtlarından da özalıntılarla alıntı yapabileceğini belirtmek gerekir. Böylelikle alıntılar yalnızca yetke işlevi görmeyip yapıtın izleğine katılarak onu açıklar.

Yeniden yazma: Kubilay Aktulum'a göre, metinlerarasılık (intertextuality) bir yeniden yazma işlemidir. Bir yazar bir başka metni kendi metninin bağlamında yeniden oluşturur. Bu dönüşüm alıntı, anıştırma, çalıntı, öykünme-pastiş, parodi, alaycı dönüştürüm, tarzında açık ya da kapalı değinmeler vasıtasıyla gerçekleşir.

⁷ Kubilay Aktulum, *a.g.e.*, s. 94-103.

Cemil Şevket Bey/Aynalı Dolaba İki El Revolver⁸

Selim İleri, “İki türlü yazarlık olduğunu düşünüyorum: biri yaşamdan yola çıkarak yazı yazanlar, diğerleri eserlerden... Ben daha çok eserlerden yola çıkarak, onlardan edindiğim heveslerle yazı yazmaya başlamış biri sayıyorum kendimi.”⁹ sözleriyle kendisini yazmaya iten bu ilk okumalarının edebî yaşamındaki önemini vurgular.

Cemil Şevket Bey/Aynalı Dolaba İki El Revolver, *Kıskanmak* romanı eksekinde, anlatıcının çocukluğunu yaşadığı Cihangir’den tanıdığını söylediği; Halide Edip, Reşat Nuri, Yakup Kadri gibi bir dönemin edebiyatçıları arasında geri planda kalmış bir yazar konumuna düşmüş Cemil Şevket Bey anlatılır. Romanda gönderme yoluyla, anıştırma ve montaj teknikleriyle metinlerarası görünümeler sağlanır.

Cemil Şevket Bey/Aynalı Dolaba İki El Revolver eserinde, bir yandan Türk toplumunun özellikle Cumhuriyet sonrasındaki yaşadıkları aktarılırken diğer yandan zamanın geçmesiyle birlikte, toplumun olumsuz yönde gelişmesi ve ahlaki değerlerin, birey duyarlılığının önemini yitirmesi gibi nedenlerle topluma yabancılaşan kurmaca figür Cemil Şevket Bey’in yaşamına tanıklık edilir. “Zamanın geçmesiyle birlikte, toplumun olumsuz yönde gelişmesi ve ahlaki değerlerin, birey duyarlılığının önemini yitirmesi gibi nedenlerle topluma yabancılaşan Cemil Şevket Bey, eski günlerini özler, bir süre sonra da ruhsal çöküntüye uğrar.”¹⁰

*Kıskanmak*¹¹

Nahid Sırrı Örik’in ilk kez 1946 yılında basılan ilk romanıdır. 19. yüzyıl Fransız edebiyatından Gustave Flaubert, Honoré de Balzac ve Stendhal gibi yazarların romanlarına benzer tema ve tarza sahip olan eser, baş karakteri Seniha’nın duyduğu kıskançlığı ve kendisini çirkin algılamasını konu alır. Eserin tanıtım yazısında; *Kıskanmak*’tan şöyle bahsedilir: “Seniha’nın yüreğinde ilk beliren, kendisini ilk duyuran ve hemen her gün daha fazla gelişip

⁸ Selim İleri, Cemil Şevket Bey, Aynalı Dolaba İki El Revolver, Everest Yayınları, İstanbul 2011.

⁹ “Selim İleri İle Söyleşi” Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim Dergisi, 22-24.

¹⁰ Nesrin Mengi, *Selim İleri’nin Romancılığı*, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Adana 2009, s. 33-70.

¹¹ Nahid Sırrı Örik, *Kıskanmak*, Oğlak Yayınları, İstanbul 2008.

büyüyen his bu olmuştu. Halit’le aralarında sekiz yaş vardı ve onu kıskanmadığı bir zamanı hiç bilmiyordu. Hayatının en eski, en bulanık ve silik hatıraları arasında bile bu kıskançlık her şeye hükmeden bir yer tutuyordu. Hayal meyal hatırladığı zamanlarda da herkes kendisinin kara kuru, Halit’in ise beyaz, sarı saçlı ve mavi gözlü olduklarına bakarak, ‘Bu kız, o oğlan olmalıydı’ demişler, hep ağabeyini okşamışlardı. Bu okşayanlar, bu sözleri söyleyenler kimlerdi? Hemen hiçbirini hatırlayamadığı halde söyledikleri sözleri ve o okşamaları hiç unutmuyordu. Çirkinlerin sevilmemeye ve güzeller için feda edilmeye mahkûm bulunduklarını Seniha pek küçük yaşından itibaren bilmiş, anlamıştı.(...) Yaşı artık otuza pek yaklaşan bu kızın da kendisi gibi bir eti ve âsabı olduğunu, bu et ve âsabın da buhranlarla kıvrınması ihtimalinde bulunduğunu ise hiç ihtimal etmiyor, kız kardeşini bir kocaya vermek düşüncesi hatırına bile gelmiyordu. (...) Ağabeyinin çılgın eğlence saatlerinden sonra bitap uyumak üzere evine döndüğü gecelerin ertesi günleri, Seniha onun kahvaltısını hazırlayarak götürdükçe çok kere kendisini uyanmamış bulurdu. Ve bazen başucunda bir dakika durur, Halit’in yarı açık kalmış dudaklarının ancak birkaç saat evvel verdikleri ve aldıkları buseleri kinle, kıskançlıkla, hicapla, nefretle hem de ihtirasla düşünürdü. Ve yüz erkeğin kollarında geçmiş, erkeğin ve zevkin her çeşidini görmüş kadınları belki çıldırtabilen bu erkek vücuduna karşı o kadınların duydukları ihtirasları ve bu erkek vücudundan aldıkları zevkleri düşünse, bunları düşünmek vaziyet ve mecburiyetinde kala kala, Seniha’nın tahteşsuurunda belki çok karışık ve çok gizli buhranlar da olurdu. Ve belki ağabeyine kininin en kuvvetli sebeplerinden biri, ihtimal ki unutmak istediği bu buhranlara istemeyerek dahi olsa düşmesine böyle sebebiyet veriydi.” *Sultan Hamid Düşerken* romanının yazarı Nahid Sırrı Örik’in “kıskançlık” kavramı üzerine yazdığı ve edebiyatımızda başkahramanı “negatif” olan sayılı romanlardandır.

Gönderme Yoluyla Oluşturulan Yansımalar

Cemil Şevket Bey’in Nahit Sırrı Örik’ten izler taşıdığını belirtmiştik. Bu izleri daha çok yazarın kitaplarına yapılan göndermelerden okuyabiliyoruz. *Sultan Hamid’in Son Yemeği* bölümünde yazar, Nahit Sırrı Örik’in *Sultan Hamid Düşerken* romanından bahseder.

"Cemil Şevket Bey, Sultan Hamid'den söz açan romanında eski padişahın ölümünü anlatmıyor."¹²

Yazara göre Cemil Şevket Bey, bu romanının devamını yazmak isteyip de yazamamışçasına artık bir romancı tutumuyla, Sultan Hamid'in ölümle yüz yüze gelmişken neler düşündüğünü kurar. Cemil Şevket Bey, Sultan Hamid'in hayatının yalnızca bir gecesini düşündüğünü düşünüyordur. O gece, Sultan Abdülhamid'in apar topar Selanik'e gönderildiği gecedir. Selim İleri'ye Cemil Şevket Bey'den farklı olarak onun gençliğini ve Flora Cordier'yi hatırlamış olabileceğini düşünür.

Nahit Sırrı Örik'in *Sultan Hamid Düşerken adlı* romanında iktidar hırsı içinde olan kişilere yer verilir. Gerek Mehmet Şahabeddin Paşa gerekse kızı Nimet büyük bir iktidar hırsı içindedirler. Selim İleri'nin ifadesiyle romanda "Kişisel ihtiras siyasanın, toplumun, nihayet ferdin tek kılavuzudur."¹³ Nimet'in en belirgin özelliği iktidar tutkusudur. Nimet bu özelliğini eşine aşılamaaya çalışır. Bu da eşinin mahvına sebep olur.

Romanda Cemil Şevket Bey vasıtasıyla Nahit Sırrı'ya ve birçok eserine göndermeler vardır. Nahit Sırrı gibi Cemil Şevket Bey de 1915-1923 yılları arasında Berlin, Paris, Viyana ve Roma'da yaşar. Ancak bir diploma sahibi olamaz. *Yurda Dönüş* bölümünde "kötülük dolu bir roman" diye adlandırılan eser Nahit Sırrı Örik'in bir paşazadenin düşüş öyküsü ile birlikte Cumhuriyetin ilk yıllarının Ankara'sını anlattığı ve 1948 yılında Tasvir-i Efkar gazetesinde tefrika edilen *Tersine Giden Yol* romanıdır. Yazar, *Yurda Dönüş* ve *Ankara II* bölümlerinde bu romandan bahseder. Romanda, gelişip modern bir başkent olma yolunda ilerleyen Ankara, henüz küçük bir kasaba görünümündedir. Hayatını Avrupa'da ve İstanbul'da zevk ve sefahat içinde geçirmiş Cezmi için kent, tam anlamıyla bir sürgün yeridir. Cezmi, bu olanakları oldukça kısıtlı kentte bir süre maddi manevi sıkıntı çekse de zamanla ortama alışır ve Ankara'nın gece hayatına katılır. Yakışıklılığı ve beyefendiliği ile kadınların ilgisini çeker. Romanda Cezmi'yi arzulanan kılan en önemli özelliği gençliği ve güzelliğidir. Cemil Şevket Bey de kendi roman kahramanı gibi güzelliğiyle dikkat çekmek istemiştir.

Yazara göre romanın kahramanı Cezmi aslında Cemil Şevket Bey'dir.

¹² Selim İleri, CŞB, s. 102.

¹³ Selim İleri, "Aynalı Dolaba İki El Revolver", *Argos*, Aralık 1990, s. 35-46.

"Muharrir Cemil Şevket, bu romanında kadınların ilk görüşte tutulduğu 'kirpikleri uzun ve kumral, yeşil gözlü' bir delikanlıyı anlatır. Herhalde böylece kendisini bir roman kahramanı kılığına büründürüyordu."¹⁴

Nahit Sırrı'nın *Tersine Giden Yol* romanının kahramanı Cezmi, Osmanlı döneminin valilerinden Hüseyin Hasip Paşa'nın oğludur. Uzun öğrencilik yıllarını Almanya'da baba parasını harcayarak geçirmiş, herhangi bir okulu bitirmeden İstanbul'a dönmüştür. Hüseyin Hasip Paşa, Cezmi'yi kendinden oldukça genç karısıyla uygunsuz vaziyette yakalayınca, evlatlıktan reddederek evden kovar. Selim İleri, Cezmi'nin Cemil Şevket Bey olduğunu düşündüğünü bir kez daha belirtir.

"Hayli beylik başlangıcına karşın bu roman o kadar ustaca yazılmış, öylesine gerçeklik duygusu taşıyan sahnelerle örülmüştü ki insan ister istemez, yazarın kişisel yaşantılarından yola çıkıp çıkmadığını soruyordu."¹⁵

Yazara göre Cemil Şevket Bey'in mâbeyn mütercimi babasıyla sorunları vardı ve bu sorunlar "kötülük dolu bu roman"da karşımıza çıkıyordu. Selim İleri, gerçek hayatta Cemil Şevket Bey'in babasıyla yaşadığı sorunun bu romana yansımaları olağan karşılarken bu tartışmanın sebebi üzerinde Cemil Şevket Bey'le aynı düşüncede değildir. Romanda sık sık Cemil Şevket Bey'in hatırlarını tamir ettiğini belirten Selim İleri, bunlara şüpheyile yaklaşır.

"Gelgelelim kavganın, dargınlığın ve ayrılığın sebebi, büyük olasılıkla romandaki 'Teşvikiye'nin bir konağındaki' genç, şuh, oynak kadın değildi. Öte yandan sevişme sahnesindeki irkiltici baskın, irkiltici bir etki bırakıyor, akla bambaşka şeyler getiriyordu. Hele konaktan kovulma sahnesinde, romandaki ihtiyar babanın 'Rezil! Erkek Müsveddesi!' diye bağırması bir kalem sürçmesini andırıyordu."¹⁶

Selim İleri'ye göre Cemil Şevket Bey, kendisini anlattığı romanda kendisini anlatmadığını kanıtlamak için uğraşır, hattâ annesinin daha o yurtdışına çıkmadan öldüğü gerçeğini bile romanda bir başka anlatıcının varlığına inandırmak için gizler.

¹⁴ Selim İleri, *CŞB*, s. 136.

¹⁵ Selim İleri, *CŞB*, s. 136.

¹⁶ Selim İleri, *CŞB*, s. 136.

"Cemil Şevket Bey, belki de öyküsünde, kendini anlatmadığını, kendisinden yola çıkmadığını kanıtlamak, bir başka anlatıcının varlığına inandırmak isteyerek annesini hayatta gösteriyordu."¹⁷

Yazar, romanda Nahit Sırrı Örik'in yanı sıra birçok edebiyat insanından ve romandan da bahseder. İlk defa karşımıza *Ankara'da Tuhaf Bir Aşk* bölümünde çıkan Cemil Şevket Bey'in "tuhaf" duygular hissettiği yazar arkadaşı Fuat Ömer, aslında Şahap Sıtkı'dır. Yazar *Fuat Ömer'in Bir Romanı* bölümünde *Her Şey Veda Etmek İçin* diye adlandırdığı ve aslında Şahap Sıtkı'nın, 1958'de Varlık yayınlarınca yayımlanmış *Gün Görmeyen Sokak* romanı olan bu esere göndermelerde bulunur.

Selim İleri, yazar adlarını değiştirdiği gibi onların kitaplarının isimlerini de değiştirir. Kitap olaylarından, yazarların birbirleriyle ilişkilerinden onların, kime-neye tekabül ettikleri anlaşılır.

"Her Şey Veda Etmek İçin'i yenilerde, Cemil Şevket Bey'in izini sürmek ereğiyle okudum'. Cemil Şevket Bey'i doğrudan doğruya çağrıştıracak herhangi bir kişiye ya da kişilerde ondan bölük pörçük çağrışımlara rastladım."¹⁸

Yazar, "Her Şey Veda Etmek İçin'de Cemil Şevket'ten çağrışımlara rastlamadığını söylese de Cemil Şevket'in bu romana büsbütün yabancı kalamayacağını düşünür. Romandaki meyhaneci İzzet'in ressam İzzet Sırrı, onun da Cemil Şevket Bey'den izler taşıyabileceğini ifade eder.

"Cemil Şevket Bey, Fuat Ömer'e ressam İzzet Sırrı'yı niçin anlatmış olmasın? Ve zavallı İzzet Sırrı Bey, ölümünden böyle yıllar sonra, Her Şey Veda Etmek İçin'de âdeta bir Cemil Şevket kimliğine büründürülerek yaşatılmış olamaz mı?"¹⁹

Anıştırma Yoluyla Oluşturulan Yansımalar

Selim İleri'nin *Geçmiş Bir Daha Geri Gelmeyecek Zamanlar* serisinde hemen tüm karakterler serinin beş romanında da vardır. "Yazarın Geçmiş Zaman Yazarı" diye adlandırdığı Abdülhak Şinasi Hisar da bunlardan biridir. Daha çok zaman imgesinin ve zaman izleğinin konu olduğu yerlerde

¹⁷ Selim İleri, *CŞB*, s. 137.

¹⁸ Selim İleri, *CŞB*, s. 168.

¹⁹ Selim İleri, *CŞB*, s. 171.

karşımıza çıkan Hisar, yazarın sürekli göndermede bulunduğu isimlerdendir. Çoğu kez Cemil Şevket'le anlaşılamayan bir Cemil Şevket Bey portresi çizilir.

"O zamanlar geçmiş zaman kaygılanmalarım yeni yeni belirliyordu. Aslında çok gençtim. Fakat Geçmiş Zaman Yazarı'nın eserlerini okumaya koyulmuştum."²⁰

"Bir mektubunda Geçmiş Zaman Yazarı'yla birlikte yediği akşam yemeğinden söz açmıştı."²¹

Eserde Cemil Şevket Bey üzerinden Nahid Sırrı Örik'in çeşitli gazete ve dergilerdeki yazılarına da metinlerarasılık vardır. Selim İleri'nin "*Oysa 1943'te bir yazı yazmış ve Geçmiş Gecelerde Boğaziçi'ni dolayısıyla Geçmiş Zaman Yazarını övmüştü.*"²² diye bahsettiği yazı Nahit Sırrı Örik'in Tanin'deki "Boğaziçi Mehtapları" adlı yazısıdır.²³ Selim İleri, romanın *Ankara* bölümünde bu yazının ana fikrini paylaşır. Nahit Sırrı Örik'in *Boğaziçi Mehtapları* hakkındaki düşüncelerini Cemil Şevket Bey aracılığıyla aktarır.

"...Zaten sonra olumsuz düşüncelerini sıralıyordu. 'Evvelâ bozuk cümleler var!' diye yazmıştı.

...Geçmiş Gecelerde Boğaziçi'nin fazla dağınık olduğunu ileri sürüyor...

...Nihayet 330 sayfalık eserin 100 sayfaya sığdırılmasında açıkça yarar görüyordu...."²⁴

Yazarın Abdülhak Şinasi Hisar'la ilgili bir anıştırması da *Neşet Ağbî'yle Günler* bölümünde Cemil Şevket Bey'le Neşet'in aynı evde yaşamaları üzerindir. Yazar, bu birlikteliği "Geçmiş Zaman Yazarı" dediği Abdülhak Şinasi Hisar'ın *Ali Nizami Bey'in Alafrangalığı ve Şeyhliği*'ndeki ilişkilere benzetir. Hisar'ın bu romanında Ali Nizami Bey, alafranga hayattan kopmuştur ve gittikçe içine kapanır. Sonunda tasavvufa sığınır ve eski emektarıyla birlikte yaşamaya koyulur.

²⁰ Selim İleri, *CŞB*, s. 47.

²¹ Selim İleri, *CŞB*, s. 147.

²² Selim İleri, *CŞB*, s. 149.

²³ "Boğaziçi Mehtapları İçin", *Tanin*, nr. 24, Eylül 1943, s. 6

²⁴ Selim İleri, *CŞB*, s. 149-150

"Cemil Şevket Bey'le Neşet Ağbi'nin aynı evde yaşamalarını Geçmiş Zaman Yazarı'nın özlü bir romanındaki ilişkiye benzetmişim."²⁵

Yazarın ilk olarak *Gramofon Hâlâ Çalıyor*'da değindiği Nahit Sırrı Örik'in *Sönmeyen Ateş* adlı tiyatro oyununa romanın *Cemil Şevket Yurtdışında* bölümünde yine değinilir.

"Gramofon Hâlâ Çalıyor'da özetlemeye, yorumlamaya çalıştığım Sönen Alev piyesinde Cemil Şevket Bey, Ankara hükümetini şiddetle savunur."²⁶

Cemil Şevket Bey'in Kurtuluş Savaşı'na karşı tutumunu ikircikli bulan yazar, Cemil Şevket'in Milli Mücadele'ye katılmayanları yerin dibine batırmasını ve hepsini birer vatan haini gibi görmesini onun Ankara'nın yanında yer aldığını gösterme çabasına delil olarak değerlendirir.

Sönmeyen Ateş'te yazarın canlandığı imparatorluk insanları kimi zaman bir otel odasında kimi zaman da bir baloda buluşup Milli Mücadele'nin, Ankara'nın aleyhinde bulunurlar. Hepsinin içinde imparatorluğun dirileceği ümidi vardır. Selim İleri'ye göre her ne kadar yazar, piyesinde bu tip insanlardan kendini dışarıda tutan bir tavır içinde olsa da onları teşhir etmekten büyük zevk duyar.

"1932'de kaleme alınmış bu piyesin kim bilir kendisine ne imkânlar, çıkarlar sağlayacağını umuyordu."²⁷ diyerek Cemil Şevket Bey'in yazarlık özlemlerinin gerçekleşmediğini söylemiş olur.

Yazar *Aynalı Dolap*, *Aynalı Dolap II*, *Aynalı Dolap III* ya da *Figür*, *Aynalı Dolap IV*, *Şevkiye*, *Aynalı Dolap V* bölümlerinde daha önce hakkında *Argos*'ta inceleme yazdığı Nahit Sırrı Örik'in *Kıskanmak* romanını bu eserde romansı bir üslupla yeniden kaleme alır. Yazar *Kıskanmak*'ı "Aynalı Dolap" adlandırmasıyla anıştırmıştır. Yazara göre "Aynalı Dolap" Cemil Şevket Bey'in kendini yazdığı bir diğer romanıdır. Selim İleri toplumda kendini ifade edemeyen Cemil Şevket'in yazdıklarıyla, düşlerini, yaşamak istediklerini ifade ettiğini düşünür. Çünkü Cemil Şevket'e gönderme yaptığı her eserde anlatılanın o olduğunu belirtmeden geçmez. Yaşadığı dönemde topluma ve çevresine sesini duyuramayan, ya da yaşadığı toplum ve çevrece sesi kısılan

²⁵ Selim İleri, *CŞB*, s. 350.

²⁶ Selim İleri, *CŞB*, s. 126.

²⁷ Selim İleri, *CŞB*, s. 128.

Cemil Şevket, küskün ve kırgın suskunluğunu yazdıklarıyla bozar. Selim İleri, "Aynalı Dolap" için de aynı düşüncesini not eder.

"Muharrir Cemil Şevket'in Ankara'dayken, Fuat Ömer'le Ankara barlarında görüldüğü sıralarda yazdığı anlaşılan Aynalı Dolap romanı, bence bir 'kendi portresi' denemesidir. Roman öyle de okunabilir."²⁸

"... muharrir Cemil Şevket, Aynalı Dolap'ta yazdıklarıyla sanki olmasını istediği hayatı anlatmaya koyuluyordu."²⁹

Kıskanmak'a "Aynalı Dolap" adıyla yapılan göndermelerde *Kıskanmak*'taki Halit, Şevki; Seniha, Şevkiye; Mükerrerem de Macide olarak yer alır.

Nahit Sırrı Örik'in Seniha'nın kişiliğinde bir araya getirdiği kıskançlık, haset, kin ve nefret gibi duygular *Kıskanmak*'ın dikkat çeken tarafıdır. Denilebilir ki *Kıskanmak*, Seniha'nın ağabeyine duyduğu haset ve bu haset nedeniyle ağabeyinden öç almaya çalışmasının romanıdır. Selim İleri bu kinin nedeni üzerinde durur ve oradan Cemil Şevket Bey'in 'Aynalı Dolabı'na ulaşır.

"Şimdi düşünüyorum da kin, herhalde, yoksunluklar tattırmış hayattaydı ve bu kini yalnız Şevkiye duymuyor, ona bu kini duyurtan muharrir Cemil Şevket de hayata birçok kinle bakıyordu."³⁰

Seniha'nın kardeşinin karısı Mükerrerem'i kıskanması, romanda çatışma yaratan unsurlardan biridir. Seniha kendisini çirkin hissettiği için güzelliklere karşı düşmanlık besler, Halit'i ve Mükerrerem'i güzel oldukları için kıskanır. Seniha ve Halit'in çatışması üzerine kurulu olan romanda, Seniha'nın güzelliklere karşı hissettiği kıskançlık çatışma yaratır. Güzelliğiyle Seniha'nın karşı kutbunda yer alan Mükerrerem, hem güzelliğe hem de Halit'in sevgisine sahip olması nedeniyle Seniha'nın kıskandığı kişilerden biri olarak dikkat çeker. Selim İleri'ye romandaki güzellik izleğini Nüzhet'in üzerinden irdeler.

"Güzellik Aynalı Dolap'ta belirgin kötülük izleklerinden biridir. Dahası, hiçbir şekilde yaratıcı etkileyişler uyandırmaz. Güzelliği alımlayan da bu güzellikten yaratıcılık anlamında etkilenmez. Nüzhet güzelliğini Allah'ın

²⁸ Selim İleri, *CŞB*, s. 174.

²⁹ Selim İleri, *CŞB*, s. 193.

³⁰ Selim İleri, *CŞB*, s. 180.

kendisine bağışladığı bir üstünlük sanmaktadır. Güzelliğini bütün suçlarından, kötülüklerinden arındıran bir harikulâdelik sayar."³¹

Nüzhet, öyle kendini beğenmiş, güzelliğiyle başı öyle dönmüştür ki kendinden başkasını gözü görmez. *Aynalı Dolap IV* bölümünde yazar, Seniha'nın arkadaşı Şükran Hanım'ın evinde Nüzhet'le karşılaştığı sahneye göndermelerde bulunur. Nüzhet, kendisinin tahsil hayatıyla gizliden gizliye alay eden ve bunu "*Bilmem okumayı ne derece seviyorsunuz?*" sorusuyla kendisine belli eden Seniha'ya "*Meselâ şu anda sizin siyah gözlerinize bakıyorum..*" diye cevap verir. Seniha'nın "*Şayanı hayret bir cümle.*" cevabına Nüzhet "*Niçin şayanı hayret oluyormuş? Gözlerinizin güzel olduğunu sanki bilmiyor musunuz?*" diye yanıt verir. Sinirlenen Seniha "*Hemen hemen anneniz olabilecek yaştaki bir çirkin kızın siyah gözlerine bakmak da nerden aklınıza geldi?*" diye çıkışır. Nüzhet daha bir küstahlaşır. "*Hemen hemen annem olabilecek değil ferah ferah annem olabilecek bir kadın da hoşuma gidebilir. Ve hoşuma gittiği anda da bunu kendisine söylemekte hiç tereddüt etmem.*"³²

Nüzhet'in konuşması yazara inandırıcı gelmez. Ona göre konuşan Nüzhet değil Cemil Şevket Bey'dir.

"Bazan, Nüzhet böyle konuşmaz gibi gelirdi bana. Hep muharrir Cemil Şevket'in konuşmak istediğini hissedirdim."³³

Yazar, Cemil Şevket Bey'in güzelliği kirletme çabasına dikkat çeker.

"Nüzhet'in özellikle küstah bir edayla büründürülmüş yanıtı, romanının güzelliği kirletmek konusundaki kesin tutumunu -ve belki de saplantısını- pekiştirdiği gibi insani olandan adeta bilinçle yalıtılmıştır."³⁴

Yazara göre kirletilen sadece güzellik değildir aynı zamanda cinsellik de Cemil Şevket Bey'ce çirkin gösterilir.

"Romancı seçtiği sözcüklerle bir yandan sınıfsal ayrımı vurgularken bir yandan da cinselliği kirletir."³⁵

³¹ Selim İleri, *CŞB*, s. 189. Bu alıntı aynı zamanda Selim İleri'nin romanlarında sıklıkla gördüğümüz söylem çeşitliğinin bir göstergesidir. Yazar kurgunun ahengini bozmadan kimi yerlerde gönderme yaptığı eserlere dair düşüncelerini paylaşır.

³² Nahid Sırrı Örik, *Kıskanmak*, Oğlak Yayınları, İstanbul 2008, s. 128-129.

³³ Selim İleri, *CŞB*, s. 193.

³⁴ Selim İleri, *CŞB*, s. 193.

³⁵ Selim İleri, *CŞB*, s. 201.

Devamı sahnede kendisini reddeden Seniha'ya Nüzhet, "*Sizin sevilme, hırpalanmak gibi bir ihtiyacınız hiç mi yok ki şu andaki arzumu reddedebiliyORSUnuz?*" der. Selim İleri, Cemil Şevket Bey'in roman kahramanı Seniha'nın, bu sahneyle güzellikten intikam aldığını düşünür.

"Fakat gerçekte 'güzellik'ten bir kez olsun öç alabildiğine sevinmekte reddini bir haysiyet ve şeref saymaktadır."³⁶

Kıskanmak'ta Selim İleri'nin Cemil Şevket Bey'in güzellikten intikam aldığı düşüncesini destekleyecek onlarca sahne ve konuşma vardır. Yazar, Seniha üzerinden güzel olan her şeye bir nefret duygusu geliştirmekle kalmıyor, diğer yandan bunu kıskanmak duygusuyla daha masum ve anlaşılır bir tavra dönüştürüyor.

"İntikamın lezzetini uzun uzun tahayyül ediyor ve bu lezzeti şimdiden ve hazzından ürpere ürpere tadıyordu."³⁷

"... Ve bu darbenin (Halit'in karısı Mükerrermin'in kocasını aldatmasının Halit'e duyurulması.) ona başka ellerce indirilmesine Seniha razı olamazdı."³⁸

Selim İleri, Seniha karakterinden söz ederken *Kıskanmak*'taki toplum yapısı hakkında şu tespitte bulunur: "Seniha insanların yetenekleri, bireysel değerleri, bireylikleri, gelişkinlikleriyle değil, hepi topu bedensel, maddî güzellikleriyle ve servet imkânlarıyla sevdikleri bir toplumsal ortamda yetişmiştir."³⁹ Selim İleri'nin bu saptamasının, yazarın diğer romanlarında gözlemlenen toplum değerleri için de geçerli olduğu söylenebilir. Üstelik İleri de yazısının devamında *Kıskanmak* özelindeki tespitine genel bir nitelik kazandırır: "Nahit Sırrı için yaşam -bir bakıma- çirkinlikler toplamıdır, ister toplumsal açıdan, isterse bireysel açıdan. Çıkar, güdüler daima belirleyici, duygu ve düşünce ise daima cılızdır." der.

Yazar *Kıskanmak* romanından yola çıkarak "ikiyüzlü ahlak" anlayışının toplumdaki kabulü üzerinden "Aynalı Dolap" anıştırmasıyla *Kıskanmak*'a göndermelerde bulunur.

³⁶ Selim İleri, *ÇSB*, s. 194.

³⁷ Nahid Sırrı Örik, *Kıskanmak*, Oğlak Yayınları, İstanbul 2008, s. 90.

³⁸ Nahid Sırrı Örik, *Kıskanmak*, Oğlak Yayınları, İstanbul 2008, s. 133.

³⁹ Selim İleri, "Aynalı Dolaba Eki El Revolver", *Argos*, Aralık 1990, s. 39.

"Aynalı Dolap'ta geçkin kızı roman kişinin nedimelikten sinsi bir zevk aldığını vurgulayan Cemil Şevket Bey içinse, toplumsal hayatın dar ufukları, bireysel söylemin gelişmesini, bir adım ötedeki 'yeni bir ahlak'ı ve 'ikinci masumiyeti' görebilmesini engellemiş gibidir."⁴⁰

Selim İleri, Aynalı Dolaba İki El Rovolver başlıklı yazısında⁴¹ da "iki-yüzlü ahlak" meselesine değinir ve şu saptamayı yapar: Belki de romanın en acı, en ısırgan alayı Seniha'nın da, romancının da çifte ahlâk üzerine yine bu evredeki yorumlarıdır: "Zavallı geçkin kızın her türlü zevk ve maceradan nasipsiz hayatında yine acemice günahkâr bir iki an'ı olmuştu. Ve bu iki zavallı an kendisini, bir erkeğin değil birkaç ay hattâ birkaç gün nikâhlı karısı olduktan sonra artık bütün hayatlarınca isterlerse kocasız oturmaya ve isterlerse kocaya varmaya hak kazanan en aşüfte ve açık kadınların haklarından mahrum bırakıyordu. Onlar en hayasız şekillerde yaşadktan sonra bir ikinci koca yakalayınca, dul geçirdikleri bütün yılları en ufak bir maceradan çekinerek geçirmiş olduklarını iddia edebilirlerdi. Fakat Seniha kocaya vardktan sonra bin bir hicap içinde mazisini anlatmaya ve belki de affedilmeyip kovulmaya mahkûmdu. Vâkıa çok usta doktorların pek kurnaz erkekleri bile kandıracak muvaffakiyetlerini duymamış değildi. Fakat, hem de bu yaşında (23) muayenehane muayenehane dolaşarak çare bulmaya, bunu aramaya ölse tenezzül etmezdi." Selim İleri yazısında, romandan alıntılandığı bölümde de görüldüğü gibi, yazarın romanında güzel kadınların ahlâksızlığa hakkı olduğu, çirkinlerin ise hakkı olmadığını vurguladığını söyler. Selim İleri'nin de belirttiği gibi romanda böyle bir çelişkili düşünce öne sürülmektedir.

Kıskanmak'ta fiziksel güzelliğin yüceltildiği, güzellerin el üstünde tutulduğu bir dünya resmedilir. Romanda Nüzhet'i ve Halit'i sevilir kılan özellikleridir; Seniha'nın kendisine kısmet çıkmayacağını düşünmesine yol açan ise çirkin olduğuna inanmasıdır. "*Çirkinlerin sevilmemeye ve güzeller için daima feda edilmeye mahkûm bulunduklarını pek küçük yaşından itibaren bilmiş, anlamış*"⁴² olduğu söylenen Seniha, "*ay başını iple çeken hesapsız müte-kait paşalardan*"⁴³ biri"nin "*hem de çirkin kızına kimsenin tamah*" etmeyeceğini

⁴⁰ Selim İleri, *CŞB*, s. 194.

⁴¹ *Argos*, Aralık 1990, s. 40.

⁴² Nahid Sırrı Örik, *Kıskanmak*, Oğlak Yayınları, İstanbul 2008, s. 61.

⁴³ Nahid Sırrı Örik, *Kıskanmak*, Oğlak Yayınları, İstanbul 2008, s. 63.

düşünür.⁴⁴ Romanda toplumun güzelliğe verdiği önem, Nüzhet'in annesi Nuriye Hanım'ın gençleşme, güzelleşme gayretlerine yansır. Romanda kadının "iki kere Avrupa'ya giderek ameliyatlar sayesinde yüz ile boynunun derilerini gerdiği" yönünde iddialardan söz edilir ve anlatıcı bu iddiaları doğrularcasına kadının "bütün bu gayret ve itinalarına rağmen ferah ferah kırk beşinde göstermekte" olduğunu söyler.⁴⁵

Romanın *Cemil Şevket Bey Anadolu'da* başlıklı bölümünde Nahit Sırrı Örik'in Ankara'da çalıştığı, oturduğu, yaşadığı dönemde ziyaret ettiği bazı Anadolu kentlerini ve kasabalarını anlattığı *Anadolu'da* adlı eserine "Anadolu Seyahatleri" anıştırmasında bulunulur. Yazara göre bazen anlatımda nesnel-likten uzaklaşılsa da gezi edebiyatımızda hiçbir zaman anılmayan bu eser aslında gezi edebiyatımıza katkı sunan kıymetli bir eserdir.

"Anadolu Seyahatleri, çarpıcı gözlem ve dikkatlere açılıyor; zaman zaman da toplumsal saptamalardan uzaklaşarak Cemil Şevket Bey'in kişisel yaklaşımından anlatımlarla donanıyordu."⁴⁶

Yazar, "*Anadolu Seyahatlerinde bir köçek hikâyesi daha vardı ki bana gerçekten acıklı, çok acıklı gelir.*" diye başladığı bölümde yazarın bir köyde, köyün en zengini Aziz Bey'in evine "gelin odası" görmeye gittiğini belirtir. Orada gelin odasını misafirlere anlatan yaşlıca bir adam vardır.

"Dışarıya çıkınca, Aziz Bey'e kendilerine izahat veren ihtiyar adamın kim olduğunu soruyor ve kadınların kaçgöçe gerek görmedikleri eski bir köçek olduğunu öğreniyordu."⁴⁷

Cemil Şevket'in otuzların sonunda kaleme aldığı Ahırlı Kuyu Köyü Selim İleri'ye Cemil Şevket'in ellilerin sonundaki Cihangir'de hanımların misafir günündeki halini hatırlatır. Her ikisinde de oralıların bir araya toplanışı söz konusudur.

⁴⁴ Nahid Sırrı Örik, *Kıskanmak*, Oğlak Yayınları, İstanbul 2008, s. 66.

⁴⁵ Hülya Dünder, *Nahit Sırrı Örik'in Romanlarında Narsist Entrikalar*, Doktora Tezi, Bilkent Üniversitesi Ekonomi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2009.s. 62-63.

⁴⁶ Selim İleri, *CŞB*, s. 216.

⁴⁷ Selim İleri, *CŞB*, s. 219.

Alıntı Yoluyla Oluşturulan Yansımalar

Selim İleri'nin Nahit Sırrı Örik'in Kıskanmak adlı romanından hareketle yazdığı Cemil Şevket Bey'in "Sönen Ateş" oyununun Nahit Sırrı'nın Sönmeyen Ateş (1933) oyununa bir gönderme olması, Cemil Şevket'in "Aynalı Dolap" romanıyla Nahit Sırrı'nın Kıskanmak romanının olay örgülerinin benzerliği, romana Nahit Sırrı'nın yaşamının kaynaklık ettiğini düşündürtebilir. Ancak roman Nahit Sırrı'nın yaşamından izler taşımakla birlikte, onun biyografisiyle tam olarak örtüşmez. Kronolojik olarak bakıldığında, Nahit Sırrı 18 Ocak 1960'da ölür. Cemil Şevket ise, 1980 darbesinde hâlâ hayattadır. Selim İleri'nin, bu romanda olduğu gibi, kimi zaman gerçek kişilerden esinlenerek yarattığı 'uydurma' kişiler, romanda belli bir kronolojiye bağlı kalınmadan yer alır⁴⁸. Cemil Şevket Bey/Aynalı Dolaba İki El Revolver eserinde, bir yandan Türk toplumunun özellikle Cumhuriyet sonrasındaki yaşadıkları aktarılırken diğer yandan zamanın geçmesiyle birlikte, toplum olumsuz yönde gelişmesi ve ahlaki değerlerin, birey duyarlılığının önemini yitirmesi gibi nedenlerle topluma yabancılaşan kurmaca figür Cemil Şevket Bey'in yaşamına tanıklık edilir.

Bu konuda yazarın *Daha Dün* romanında Anadolu'da bölümünde şöyle bir notu vardır: "İlk basımı 1997'de Cemil Şevket Bey, Aynalı Dolaba İki El Revolver'in... .. Hiç korkmadan, Cemil Şevket için Nahit Sırrı'dan esinlendiğimi açıklıyorum."⁴⁹ Cemil Şevket Bey/Aynalı Dolaba İki El Revolver romanı, baştan sona özgürlük izleğinin tartışıldığı bir romandır. Roman daha en başından *Saatleri Ayarlama Enstitüsü*⁵⁰ romanından bir alıntı ile başlar ve sonunda *Sergüzeşt*⁵¹ 'ten bir alıntı ile biter. Yazar bu alıntıyı niçin tercih ettiğini "Handiyse yüz on yıl sonra Cemil Şevket Bey, Aynalı Dolaba İki El Revolver'i yazarken Cemil Şevket'in kurtuluş ve hürriyete kavuşuş sahnesini yazmaktansa Dilber'inkini alıntılamaı tercih etmiştim. Özgürlüğünü umarken, kimsesiz her şeysiz kalmış Dilber, çünkü hâlâ, 'yaşamak için'

⁴⁸ Nesrin Mengi, *Selim İleri'nin Romancılığı*, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Adana 2009.

⁴⁹ Selim İleri, *Daha Dün*, Everest Yayınları, İstanbul 2011.

⁵⁰ Ahmet Hamdi Tanpınar, *Saatleri Ayarlama Enstitüsü*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2000.

⁵¹ Samipaşazade Sezai, *Sergüzeşt*, Antik Kitap, İstanbul 2010.

hürriyet arayışlarımızı çok çarpıcı biçimde dile getiriyordu."⁵² şeklinde açıklar.

Cemil Şevket Bey/Aynalı Dolaba İki El Revolver, Cemil Şevket'in bilincinden Abdülhamit, Meşrutiyet dönemleri, 1980'e kadar Cumhuriyet dönemi Türkiye'sinden manzaralar verir. Romanda anlatıcı çocukluk döneminde eserlerini okuduğu muharrir Cemil Şevket Bey'in öyküsünü anlatır. Bu öykü aslında Nahit Sırrı Örik'in hikâyesidir. Yaşadığı dönemde görmezden gelinmiş bu yazara Selim İleri sahip çıkar. Cemil Şevket Bey'in Nahit Sıtkı Örik'le çok fazla benzeşen, aynılaştan yönleri vardır.

"Nice yıllar, hattâ Mavi Kanatlarınla Yalnız Benim Olsaydın'ı yazarken muharrir Cemil Şevket'in hepi topu birkaç romanı, bir iki hikâye kitabı, dergilerde kalmış yazıları, oynanmamış bir ya da iki piyesi olduğunu sandım. Romanlarını okumuştum. İleride söz açacağımı sanıyorum... Cemil Şevket, bu eserleriyle 'edebiyat'ın önde gelen yazarlarından biri olabileceksen daima ikinci planda kalmıştı. Derken unutulmuştu."⁵³

S o n u ç

Selim İleri, engin kültür birikimi ve zengin edebiyat geçmişiyle Türk edebiyatının mazide kalmış, unutulmuş, göz ardı edilmiş, kıymeti bilinmemiş değerlerini geçmişten alıp yazdığı eserlerle geleceğe taşır.

Yazar, *Aynalı Dolaba İki El Revolver* romanında Nahit Sırrı Örik'i ve eserlerini dönemin edebiyat ve sanat gelişmelerinin yanı sıra Nahit Sırrı'nın kişisel ilişkileri bağlamında yansıtır. Kimi zaman kahramanları, kimi zaman mekân ve izlekleri aracılığıyla Nahit Sırrı ve eserlerinin yansımaları *Cemil Şevket Bey/Aynalı Dolaba İki El Revolver* romanında genişçe yer bulmuştur.

⁵² Selim İleri, *Edebiyatımızda Sevdığım Romanlar Kılavuzu*, Everest Yayınları, İstanbul, 2015, s.47.

⁵³ Selim İleri, *CŞB*, s. 53-54.

KAYNAKÇA

Gazete ve Dergi Yazıları

“Aynalı Dolaba İki El Revolver”, Argos, Aralık 1990.

“Selim İleri ile söyleşi” Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim Dergisi, 22-24.

Referans Kaynaklar

AKTULUM, Kubilay, *Metinlerarası İlişkiler*, Öteki Yayınevi, Ankara 2000.

ALPARSLAN, G. Gonca, Gökalp, "Metinlerarası İlişkiler Işığında Cemal Süreyya Şiirinin Bileşenleri", *Turkish Studies*, Volume 4 /1-I Winter 2009.

AYTAÇ, Gürsel, *Edebiyat ve Kültür*, Hece Yayınları, Ankara, 2005.

AYTAÇ, Gürsel, *Genel Edebiyat Bilimi*, Say Yayınları, İstanbul 2003.

BAKHTİN, Mihail, *Karnavaldan Romana*, Çev. Cem Soydemir, Ayrıntı Yayınları, İstanbul 2014.

BARTHES, Roland, *Göstergebilimsel Serüven*, Çev. Mehmet Rıfat, Sema Rıfat, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2014.

BARTHES, Roland, *Göstergebilimsel Serüven*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2012.

BARTHES, Roland, *Yazının Sıfır Derecesi*, Çev. Tahsin Yücel, Metis Yayınları, İstanbul 2006.

CEBECİ, Oğuz, *Psikanalitik Edebiyat Kuramı*, İthaki Yay., İstanbul 2004.

ÇELİK, Yalçın, S. Dilek, “Selim İleri’nin Tarihi Romantik Duyarlıkta Metinselleştiği Romanı: Cemil Şevket Bey, Aynalı Dolaba İki El Revolver”, *II. Kayseri ve Yöresi Kültür, Sanat ve Edebiyat Bilgi Şöleni Bildiriler*, Erciyes Üniversitesi Yayınları, Kayseri 2007, s. 609-625.

ÇERİ, Bahriye, *Bir Cihan Kaynanası: Nahid Sırrı Örik*, Hece Yayınları, Ankara 2007.

DÜNDAR, Hülya, *Nahit Sırrı Örik’in Romanlarında Narsist Entrikalar*, Doktora Tezi, Bilkent Üniversitesi Ekonomi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2009.

- EAGLETON, Terry, *Edebiyat Kuramı*, Çev. Esen Tarım, Ayrıntı Yayınları, İstanbul 2003.
- ECEVİT, Yıldız, *Türk Romanında Postmodern Açılımlar*, İletişim Yayınları, İstanbul 2011.
- EKİZ, Tevfik, *Almanca Yazan Türklerde Metinlerarasılık*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara 2002.
- GENETTE, Gerard, *Palimpsestes*, Aktaran Kubilay Aktulum. Metinlerarası İlişkiler, Öteki Yayınevi Ankara 2000.
- EAGLETON, Terry, *Edebiyat Kuramı*, Çev. Esen Tarım, Ayrıntı Yayınları, İstanbul 2003.
- GRİLLET, Alain, Robbet, *Yeni Roman*. Çev. Asım Bezirci. Ara Yayıncılık, İstanbul 1989.
- GÖKTÜRK, Akşit, *Okuma Uğraşı*, YKY., İstanbul 1997, s. 124.
- GÜMÜŞ, Oya, *Tuncer Cücenoglu'nun Tiyatro Oyunlarına Genel Bir Bakış ve Oyunlarında Metinlerarası İzler*, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Isparta 2006.
- GÜNAY, Doğan, *Metin Bilgisi*, Multilingual, İstanbul 2007.
- GÜNAY, Doğan, *Göstergebilim Yazıları*, Multilingual, İstanbul 2002.
- KÜÇÜK, Ömer, *Mikhail Bakhtin'in Sosyal Ontolojisi*, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji ve Metodoloji Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İzmir 2011.
- MORAN, Berna, *Edebiyat Kuramları ve Eleştiri*, İletişim Yayınları, İstanbul 2007.
- MORAN, Berna, *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış 1*, İletişim Yayınları, İstanbul 2010.
- MORAN, Berna, *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış 2*, İletişim Yayınları, İstanbul 2008.
- MORAN, Berna, *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış 3*, İletişim Yayınları, İstanbul 2007.
- MUTLU, Erol, *İletişim Sözlüğü*, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara 2004.
- ÖRİK, Nahid Sırrı, *Anadolu'da*, Arma Yayınları, İstanbul 2000.
- ÖRİK, Nahid Sırrı, *Kıskanmak*, Oğlak Yayıncılık, İstanbul 2009.
- ÖRİK, Nahid Sırrı, "Boğaziçi Mehtapları İçin", *Tanin*, nr. 24, Eylül 1943.
- ÖRİK, Nahid Sırrı, *Bir Edirne Seyahatnamesi*, Arma Yayınları, İstanbul 2000.
- ÖRİK, Nahid Sırrı, *Tersine Giden Yol*, Oğlak Yayınları, 2010.

- ÖRİK, Nahit Sırrı, *Sultan Hamid Düşerken*, Oğlak Yayıncılık, İstanbul 2013.
- ÖZAY, Yeliz, *Metinlerarası İlişkilerde Türk Halk Hikâyeleri*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2007.
- RIZVANOĞLU, Eren, *Söyleşimcilik, Metinlerarasılık*, Hacettepe Üniversitesi Felsefe Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2001.
- YILMAZ, Mehmet, *Modernizmden Postmodernizme Sanat*, Ütopya Yayınevi, Ankara 2006.
- YÜCE, Tahsin, *Yapısalcılık*, Can Yayınları, İstanbul 2008.
- YÜKSEL, Ayşegül, *Yapısalcılık ve Bir Uygulama*, Gündoğan Yayınları, Ankara 1995.

“SELİM İLERİ'S AYNALI DOLABA İKİ EL REVOLVER
NAHİT SIRRI ÖRİK'S REFLECTIONS ”

Abstract

Selim İleri, who is one of the biggest assets of contemporary Turkish literature . He died giving life to a forgotten literary endeavor of building a bridge between the past and the future. Recall, sympathy , affinity and is found in almost every reference to the period of Turkish writers and literary works , including works in many threaded unity of faith . Selim İleri, implement successfully the idea of producing a new work by making changes on literary works.

Nahid Örik 's Kıskanmak in this article by rewriting the novel jealous Selim İleri's Cemil Bey, Aynalı Dolaba İki El Revolver was examined on the basis of the method of intertextual imagination.

Keywords

Selim İleri, intertextuality sending, postmodernism, rewrite , new Turkish literature, Nahid Sırrı Örik.